

Сичков О.Л.

Тюленєва Ю.В.

канд. економ. наук, доцент

Національний технічний університет України «КПІ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ПОДОЛАННЯ

ACTUAL PROBLEMS OF BUILDING MATERIALS INDUSTRY IN UKRAINE AND HOW TO OVERCOME THEM

У статті розглянуто структуру промисловості будівельних матеріалів, її роль, значення і важливість для будівельного комплексу країни в цілому, дана характеристика кожному із її елементів, принципи розміщення і головні зони в якій розвивається та чи інша підгалузь. Проведена структуризація проблем, які на погляд авторів статті, є найбільш актуальними, проведено опис кожної з них, з основними причинами, які призводять до її виникнення. Розроблено комплекс заходів по усуненню найбільш критичних точок в розвитку промисловості будівельних матеріалів і запропоновано варіанти зменшення негативних наслідків проблемних факторів і чинників, якщо вирішити проблему повністю не має можливості. Характер перерахованих проблем і способи їх вирішення свідчать про те, що Україна переймає досвід діяльності і практику країн Європи, тобто розвиток йде не екстенсивним, а інтенсивним шляхом - модернізація обладнання, зменшення шкідливого впливу на екологію, виробництво продукції до міжнародних стандартів.

В статье рассмотрена структура промышленности строительных материалов, ее роль, значение и важность для строительного комплекса страны в целом, дана характеристика каждому из ее элементов, принципы размещения и главные зоны в которой развивается та или иная подотрасль. Проведена структуризация проблем, которые по мнению авторов статьи, являются наиболее актуальными, проведено описание каждой из них, с основными причинами, которые приводят к ее возникновению. Разработан комплекс мероприятий по устранению наиболее критических точек в развитии промышленности строительных материалов и предложены варианты уменьшения негативных последствий проблемных факторов, если решить проблему полностью не имеет возможности. Характер перечисленных проблем и способы их решения свидетельствуют о том, что Украина перенимает опыт деятельности и практику стран Европы, то есть развитие идет не экстенсивным, а интенсивным путем - модернизация оборудования, уменьшение вредного воздействия на экологию, производство продукции с международными стандартами.

The structure of the building materials industry, its role, significance and importance for building complex as a whole are described in the article, the characteristics of each of its elements,

principles and main accommodation area in which developing or that subsector are given in the article. The problems, which the most relevant to the look of authors, are structured, description of each, with the main causes that lead to it are organized. A range of measures to address the most critical issues in the development of building materials industry and proposed options for reducing the negative effects of problematic factors and factors, if not completely solve the problem is possible. The nature of these problems and their solutions indicate that Ukraine adopts the experience and practices Europe, that development is not extensive and intensive way - modernization of equipment, reduce the impact on the environment, the production of products with international standards.

Ключові слова: управління, промисловість, будівництво, промисловість будівельних матеріалів.

Вступ. Промисловість будівельних матеріалів - складова частина будівельного комплексу в структурі галузей народного господарства. В цілому, промисловість будівельних матеріалів розвивається під впливом трьох факторів сировинного, споживчого і транспортного, тому розміщення її залежить від переважання хоча б одного з них [1]. Дане питання детально досліджували ряд вітчизняних і зарубіжних вчених, найвідоміші з них: Грещак М., Бутинець Ф., Кайлюк Є., Панасюк В., Гюнтер Ф., Фостер Дж., Хорнгрен Ч., Бланк І., Колосов А, Градов А. та ін. [10]. Підприємства даної галузі представлені майже у всіх областях України так як наявність принаймні одного з них. Актуальність теми полягає в тому, що знайшовши проблемні точки в будівельній галузі і ліквідувавши їх, країна вирішує подвійну проблему: соціальну(забезпечення населення житлом), економічну(будівельний комплекс - займає значну частку у створенні ВВП і стабільно наповнює державний бюджет країни за рахунок сплати податків) [7].

Постановка завдання. Не зважаючи на досить розширене дослідження теми, залишаються деякі не розглянуті питання. Тому у статті були поставлені наступні завдання: з'ясувати специфіку розміщення підприємств в галузі будівельних матеріалів, знайти найбільш актуальні проблеми в їх діяльності, запропонувати варіанти вирішення проблем або зменшити їх негативний вплив на розвиток і діяльність підприємств даної галузі.

Методологія. У ході виконання дослідження використовувались методи системного аналізу і синтезу для структуризації промисловості будівельних матеріалів, методи статистичного, економічного, і порівняльного аналізу, методи діалектичної і формальної логіки.

Результат дослідження. Проведена структуризація проблем, які на наш погляд є найбільш актуальними і потребують якнайскорішого вирішення і

проведено опис конкретно кожної з них, з основними причинами, які призводять до її виникнення. Розроблено комплекс заходів по усуненню найбільш критичних точок в розвитку промисловості будівельних матеріалів і запропоновано варіанти зменшення негативних наслідків проблемних факторів і чинників, якщо вирішити проблему повністю не має можливості.

В структурі промисловості будівельних матеріалів виділяють:цементну промисловість, виробництво бетонних і залізобетонних конструкцій та виробів, виробництво стінових матеріалів, промисловість нерудних матеріалів, фарфоро-фаянсова промисловість, виробництво скла. Розглянемо коротко кожен з них, і особливості їх розміщення.

Цементна промисловість в її складі - одна з найважливіших. Цемент використовується як основний в 'яжучий матеріал у виробництві бетону, залізобетону і шлакоблоків, приготування розчинів на будівництві. Україна повністю забезпечена цементною сировиною. Взагалі спостерігається зараз не лише наростання виробничих потужностей і кількості цементних комбінатів, але й якість сировини (значно збільшилась частка високоякісних сортів цементу). На території України знаходяться три великі зони виробництва цементу: південно-східна (Донецька обл.), західна (Рівненська, Івано-Франківська, Львівська і Хмельницька області) та південна (Миколаївська обл.). У Донбасі зосереджені дуже великі запаси високоякісних карбонатних порід (мергелі, доломіт, вапняки, крейда), з яких виробляють напівфабрикат цементу - клінкер. Тому тут споруджено найбільші цементні підприємства України - Амвросіївський (до нього належать п'ять заводів і чотири кар'єри), Краматорський та Єнакієвський цементні комбінати.

Значна частина цементу витрачається на виробництво покрівельного шиферу. Шиферні заводи споруджуються у місцях споживання готової продукції. Вони працюють на сировині, яку привозять. Азбест надходить з Уралу, а цемент - з найближчих цементних заводів. Найбільше шиферу в Україні виробляють Балаклійський (Харківська обл.) і Здолбунівський (Рівненська обл.) цементно-шиферні комбінати [2].

Залізобетонні та бетонні конструкції й вироби - основний будівельний матеріал сучасного індустріального будівництва. Вони широко використовуються в промисловому й житловому будівництві, гідротехнічних спорудах, у прокладенні автомобільних і залізничних шляхів. Застосування залізобетонних конструкцій сприяє зниженню собівартості будівництва й значно прискорює його темпи. Наприклад, спорудження великопанельного будинку, порівняно з цегельним, вимагає вдвічі менше часу.

Завод залізобетонних конструкцій та виробів виготовляє стінові панелі,

плити перекриттів, колони, дорожні плити, шпали та багато іншої продукції. Сировиною для залізобетонних виробів є: арматурна сталь, цемент, шлакоцемент, щебінь, гравій, пісок, металургійний шлак, керамзит. Останнім часом все ширше застосовується шлакобетон (легший за звичайний, дешевший, утилізує відходи металургійних заводів).

Виготовлення залізобетонних конструкцій та виробів - процес матеріалоемний, а сама продукція - мало транспортабельна, тому здебільшого її виробництво тяжіє до споживача. Найбільші заводи по виготовленню залізобетонних конструкцій знаходяться у Києві, Харкові, Запоріжжі, Кривому Розі, Донецьку, Дніпропетровську, Каховці, Іллічівську.

У виробництві стінових матеріалів виділяється виробництво цегли, яке розміщується повсюдно, залежно від потреб конкретної території (району, області тощо). Воно складається з двох підгалузей - виробництва глиняної та силікатної цегли. Так як це виробництво відзначається великою матеріалоемністю, підприємства тяжіють до глиняних і піщаних кар'єрів. Особливу роль в останні роки відіграють домобудівельні комбінати, які зараз працюють майже в усіх обласних центрах.

Промисловість нерудних матеріалів представлена видобутком облицювального каміння, природного стінового каменю (туф, вапняки, піляльний) і будівельного каменю (міцні осадові, магматичні та метаморфічні породи). Родовища піску й бутового каменю трапляються майже в усіх областях України. Особливо багаті на них Житомирська, Вінницька, Запорізька, Кіровоградська та Закарпатська області. Україна славиться облицювальними кам'яними матеріалами. Це граніт, лабрадорит, мармур і мармуровидні вапняки, які використовуються для облицювання набережних, станцій метро, фундаментів і стін будинків. Пісковики та інше природне каміння використовується для будівництва доріг, як важкий наповнювач для бетону, для виготовлення пам'ятників і сувенірів. Штучно створені з глинистих порід, доменних шлаків та перліту керамзит, термозит, сипкий перліт використовується як легкі наповнювачі для простих легких бетонів, з яких виготовляють стінові панелі житлових будинків. У південних районах України виробляють черепашник, який має добрі теплоізоляційні та звукоізоляційні властивості, і низьку собівартість[2].

Виробництво будівельної кераміки - галузь промисловості, яка об'єднує ряд підприємств з виробництва фасадної керамічної плитки, плитки для підлоги, облицювальної глазурованої плитки, санітарно-будівельної кераміки, каналізаційних та дренажних труб. Будівельну кераміку виробляють з

тугоплавкої або вогнетривкої глини з домішками каоліну, кварцового піску, пегматиту, поширених у різних областях України. Виробництво керамічних глазурованих плиток зосереджено в Слов'янську (Донецька обл.), Харкові та Львові, а метлахських - у Харкові та Артемівську(Донецька обл.) 4].

Ще одним елементом у даній класифікації є будівельний фарфор і фаянс, так як дана галузь виробляє високовольтні ізолятори для ЛЕП, електростанцій і підстанцій, а також електроізоляційні вироби для електро- та радіотехнічної промисловості. Україна не задовольняє потреб господарства у будівельному фарфорі й фаянсі, тому їх частково імпортують з Білорусі, Росії та Чехії, хоча сировинна база для виробництва скла досить значна.

Пінобетон - матеріал, який за своїми характеристиками має ряд переваг перед іншими матеріалами, такими як цегла, керамзитні блоки, серед них: термостійкість, екологічність, вологостійкість, довговічність. Попри значні його переваги його використання і виробництво не є масштабним, оскільки робота з пінобетоном вимагає геометричної точності виконуваних операцій. Пінобетон може виготовлятися як на великих заводах так і на дрібних підприємствах, в Україні найбільше пінобетону виробляється в Чернівцях[9]. Незважаючи на позитивні тенденції розвитку промисловості будівельних матеріалів, є ряд проблем які раніше не знаходили свого рішення, серед них виділяють:

1) сировинний характер експорту будівельних матеріалів. Неоднозначність даної проблеми в тому, що Україна маючи близько 40% запасів світових запасів каоліну і білої глини експортує їх, при тому ж одночасно закупляє дуже дорогу облицювальну та сантехнічну плитку. Іншими словами має місце нерациональність використання власних природних ресурсів.

2) якість будматеріалів, що продаються на нашому ринку. Багато із виробників сухих будівельних сумішей, особливо це стосується цементу, прагнуть зменшити собівартість кінцевої продукції, намагаються використати більш дешеві замітники, при цьому зрозуміло що багато із властивостей суміші втрачається, таких як: клейкість, в'язучість, дія при від'ємних температурах і т.д. [8]. Посилаючись на дані Української асоціації підприємств і організацій цементної промисловості «Укрцемент» близько 10 відсотків цементу - фальсифікат.

3) значна енергоємність і матеріаломісткість галузі. Складність полягає в тому, що сам технологічний процес побудований так, що можуть брати участь навіть при створенні мінімальної кількості продукції(наприклад 1 кг кольорового заповнювача швів) декілька ліній і одиниць обладнання, починаючи з автотранспорту до фасувальних машин. Велика енергоємність - невід'ємна

річ у даному контексті, так як для прикладу, один елемент електродробилки - електромотор, має потужність 30 кВт, і навіть мінімальний час його нераціонального використання несе негативні економічні наслідки для підприємства [4].

4) потреба в модернізації виробництва. Необхідно створення умов для забезпечення зростання виробництва будівельних матеріалів, виробів на інноваційних конструкцій та інноваційному обладнанні з метою збільшення виробітку з одиниці устаткування. Статистика свідчить, що в розвинених країнах частка інноваційно-активних підприємств сягає 70%, то в Україні вона не перевищує 25 %.

5) зниження попиту на продукцію промисловості будівельних матеріалів внаслідок сезонних змін, так як показує практика, в Україні на більшості підприємств що виробляють будівельні матеріали чи будівельні суміші спостерігається зменшення обсягів реалізації, особливо гостро дане явище спостерігається взимку, коли температура повітря стає нижчою - 10 градусів, таким чином багато із підприємств взагалі призупиняють свою роботу від 2 до 8 тижнів, насамперед це пов'язано з тим, що більшість з даної продукції не можна використовувати в так званих «екстремальних умовах».

б) кадрові проблеми пов'язані насамперед із сезонністю виробництва і стрибки попиту на будівельну продукцію. Тому характерна плинність кадрів для даної галузі проявляється в тому, що більшість працівників не можуть чекати або знаходитись у відпустці по 3, а часом і 4 місяці, тому шукають іншу роботу, таким чином проблема криється в тому, що новий персонал має якийсь час підлаштовуватись під специфіку технологічного процесу і вони тривалий час працюють менш ефективно ніж це був би кваліфікований досвідчений спеціаліст.

7) складність відносин між виробниками будівельної продукції та підприємствами, які займаються безпосередньо будівництвом. Потреба у пошуку нових форм взаємодії влади і підприємств будівельного комплексу для будівництва доступного житла, так як проходить великий розрив у часі між тим коли робиться внесок для компанії забудовника на будівництво і коли сім'я або людина заселяється в новобудову, саме тому от має місце велика кількість недобудованих об'єктів і невиправданих вкладень громадянами.

За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, як центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації політики у сфері будівництва і надалі буде розвивати нормативну базу. Загальною метою має бути не тільки

поліпшення інвестиційного клімату та розвиток державно-приватного партнерства, а також максимально повне забезпечення вітчизняного будівельного ринку матеріалами і виробами власного виробництва та збільшення експорту вітчизняних будівельних матеріалів[6].

Оцінюючи вище сказане, можна виокремити конкретні заходи щодо уникнення або виправлення даних проблем:

- партнерство з надійними постачальниками сировини;
- нарощування масштабів виробництва для зменшення собівартості продукції;
- виробництво продукції у відповідності до міжнародних стандартів;
- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- пришвидшення капіталообігу на підприємствах даної галузі, для зменшення простоїв і нарощування виробничих потужностей;
- підготовка висококваліфікованих кадрів, які відповідають за виробничий процес на підприємствах по виробництву будівельних матеріалів і будівельних сумішей(головних інженерів, інженерів-технологів і т.д.);
- зменшення негативного впливу на екологічну систему;
- зменшення чутливості підприємств галузі до сезонних змін, внаслідок зміни попиту на продукцію;
- реконструкція технологічної бази, так як показує практика, на більшості підприємств матеріально-технічна база потребує модернізації;
- сприятливий політичний клімат;
- кооперація і диверсифікація виробництва.

Надії галузі пов'язані, насамперед, з державною програмою дорожнього будівництва, термін реалізації якої завершується в 2015 р. Загальна урядова програма передбачає інвестиційні вкладення в обсязі 11,55 млрд. євро, що може позитивно позначитися на економіці України. У разі реалізації намічених заходів споживання цементу до 2014 р. буде рости щорічно в середньому на 10% [5].

Висновки. Отже, від розвитку будівельної галузі, і насамперед промисловості будматеріалів, залежить стан і благополуччя соціальної сфери, наповненість бюджету, кількість робочих місць, задоволення потреб споживачів. Тому вирішення всіх вище зазначених проблем є запорукою повноцінного розвитку промисловості будівельних матеріалів і розвитку будівельної галузі в цілому, яка є однією з найважливіших в економіці країни, і одним з найбільших джерел наповнення державного бюджету через отримання податків.

Крім того, розглянуто структуру промисловості будівельних матеріалів, її роль, значення і важливість для будівельного комплексу країни в цілому, дана характеристика кожному із її елементів, принципи розміщення і головні зони в якій розвивається та чи інша підгалузь. Характер перерахованих проблем і способи їх вирішення свідчать про те, що Україна переймає досвід діяльності і практику країн Європи, тобто розвиток йде не екстенсивним, а інтенсивним шляхом - модернізація обладнання, зменшення шкідливого впливу на екологію,

виробництво продукції до міжнародних стандартів.

Література:

1. Алымов А.Н. Производительные силы: проблемы развития и размещения / А.Н. Алымов. - М.: Экономика, 1981. - 288 с.
2. Базилевич В.Д. Макроекономіка: опорний конспект лекцій / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. - К.: Четверта хвиля, 1997. - 224 с.
3. Волкова М.В. Економічні протиріччя регіонального розвитку / М.В. Волкова // Матеріали 4-ої Міжнародної науково-практичної конференції ХНАМГ. - Х., 2010. - С. 53 - 56.
4. Волкова М.В. Особливості розвитку регіонального будівельного комплексу / М.В. Волкова // Матеріали ІХ міжнародної науково - практичної інтернет - конференції «Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського розвитку». - Харків, 2012. - С.58 - 60.
5. Покатаєв П.С. Будівельна галузь як об'єкт державного регулювання / П.С. Покатаєв. // Держава та регіони. - Серія: Державне управління. - 2010. - № 4. - С. 83 - 86.
6. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 - 2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Нац. ін - т стратег, дослідж., Ін - т екон. прогнозування НАН України, М - во економіки та з питань європ. інтегр. України. - К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. - 416 с.
7. Тарангул Л. Розміщення продуктивних сил / Л.Л. Тарангул, І.О. Горленко, Г.І. Свтушенко. - К.: ВАТ "КТНК", 2000 - 264 с.
8. Турило А. Управління витратами підприємства / А.М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А. Турило. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 120 с.
9. Періодичне видання «Молодий буковинець» від 5.11.2005 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://molbuk.ua/2005/11/05/starijj-novijj-pnobeton.html>.
10. Волкова М.В. Організаційне забезпечення управління витратами підприємства промисловості будівельних матеріалів: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / М.В. Волкова [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mydisser.com/ua/catalog/view/15184.html>.